

De markt voor onderwijs

Auteur(s):

Lecq, F. van der
hoofdredacteur ESB

Verschenen in:

ESB, 87e jaargang, nr. 4359, pagina D33, 9 mei 2002

Rubriek:

kiezen in het onderwijs

Trefwoord(en):

epiloog

Meer marktwerking en meer vraagsturing in de onderwijssector, doen de vraag rijzen in hoeverre onderwijs met andere markten kan worden vergeleken. Om bij het begin te beginnen: onderwijs is wel goed, maar het is geen goed. Voor het onderscheid tussen goederen en diensten zijn twee criteria in gebruik. Ten eerste: kan je het, al dan niet met enige fantasie, op je tenen laten vallen? Ten tweede: kunnen productie en consumptie gescheiden plaatsvinden? Voor onderwijs moeten beide vragen ontkennend worden beantwoord, zodat het als dienst kan worden geïnclassificeerd.

Zoals bij zoveel diensten, doen zich ook bij onderwijs diverse informatieproblemen voor. De aanbiedende onderwijsinstelling kent de leerling of student niet en kan dus moeilijk beoordelen of het opleidingstraject op tijd en met succes zal worden afgerond. Dit fenomeen doet zich niet alleen in het onderwijs voor; ook de zorgsector heeft ermee te maken bij het bepalen van behandelingstrajecten. Het is immers onzeker of de behandeling van een patiënt succesvol zal zijn. Net als een zorgbehandeling, is onderwijs een 'ervaringsdienst', omdat je pas na consumptie de waarde ervan kunt bepalen. Dat maakt het voor de vrager moeilijk om goed te kiezen en het beperkt de efficiëntie van vraagsturing. Deze wordt ook beperkt doordat de aanstaande leerling of student zichzelf maar ten dele kent. Door dit interne informatieprobleem zal de leerling of student niet altijd de best passende opleiding kiezen, zelfs al is het aanbod van opleidingen breed en transparant. Dan zijn er verder nog versturende motieven, die de optimale studie- of schoolkeuze belemmeren. De invloed van leuke vakken, vrienden en allerlei zaken rondom de school, is groot. Al met al is het bepaald niet zeker dat de leerling of student uit zichzelf op de juiste school of opleiding terechtkomt. Het gaat daarom niet alleen om de kwantiteit, maar ook om de kwaliteit van de vraag. Die kan worden vergroot door leerlingen en aankomende studenten te begeleiden bij hun opleidingskeuzen, zodat zij zich als actieve en effectieve vragers op de onderwijsmarkt kunnen begeven.

Vanuit welvaartstheoretisch perspectief bezien, vormt mogelijke misallocatie een probleem. Als de samenleving een groot tekort aan fietsmakers voorziet, wil dat nog niet zeggen dat de opleiding daarvoor ineens populair wordt, zodat er meer vraag naar ontstaat. Deels komt dit doordat de lonen van fietsmakers niet snel permanent zullen stijgen, deels speelt ook hier een informatieprobleem en deels worden voorkeuren van jongeren niet altijd door hun financiële toekomstperspectieven bepaald. In dit dossier beweren de kritische studenten dat dit ook niet wenselijk zou zijn. Het argument van de vrije academische ontplooiing moet echter worden afgewogen tegen de alternatieve opbrengsten in termen van bijdragen aan het bruto nationaal product om tot een welvaartsevaluatie te komen. Door de vrijheid in de onderwijsvraag vindt er mogelijk een zeker welvaartsverlies plaats, dat zich laat zien in effecten als werkloze kunsthistorici en enorme fluctuaties in het aantal (algemeen) economen en bedrijfskundigen. De varkenscyclus in de tandheelkunde was daarentegen een aanbodkwestie. Hier heeft de overheid kunnen ontdekken dat centrale planning ook de oplossing niet biedt. Nog sterkere planning leidt tot akelige toestanden waarbij de staat je een opleiding en daarmee een beroep toewijst. Zo de economische welvaart daar al mee gediend zou zijn, hetgeen valt te betwijfelen, het maatschappelijk welzijn is dat zeker niet. 'Gematigde vraagsturing' dan maar? Dat klinkt wel typisch Nederlands.

In Japan is het toekomstperspectief zo dominant geworden voor de schoolkeuze, dat peuters en kleuters al op private scholen worden bijgeschoold, opdat ze later voor de toelatingstesten voor de betere vervolgoopleidingen en banen zullen slagen. De kinderen staan hier van jongs af aan onder een hoge druk en dat zal gedurende hun verdere leven niet veranderen, omdat zij continu op hun hoogste haalbaarheidsniveau moeten presteren. Het is twijfelachtig of de welvaart daarbij gebaat is.

Lijkt de private markt voor scholing in Japan te zijn dolgedraaid, in Nederland kampen de publieke scholen met forse financiële problemen. Er moet dus zeker iets gebeuren, maar drastische maatregelen zijn riskant. We moeten zeker niet doorpolderen, maar doordachte experimenten lijken beter dan rigoureuze acties. Langzaam aan, dan breekt het lijntje niet.

Dossier Kiezen in het onderwijs

H.J.E. Bruins Slot en J.W. Oosterwijk: [Kiezen in het onderwijs](#)

J.M. Pomp: [Marktwerking in het onderwijs](#)

C.N. Teulings: [Investeren in onderwijs](#)

R. Bosker: [Reactie: Onderwijskundige aspecten van transparantie en kwaliteitsborging](#)

O.C. McDaniel: [Vouchers en leerrechten](#)

M. van Dyck en S. Schenning: [De leerling centraal](#)

F.J. de Vijlder: [Maatwerk gevraagd](#)

R.M. Ulrich en M.D.L. Veraart: [De school als onderwijsproducent](#)

E.J.F. Canton en R.J.G. Venniker: [Prikkel in het hoger onderwijs](#)

F. van Vught: Reactie: [Internationale marktwerking](#)

E. Frinking en E. Horlings: [Reactie: De prijs voor onderwijs](#)

C.J. van der Haven: [Studenten tegen marktwerking](#)

J. Zondag: [De student aan zet](#)

H.J.M. Adriaansens en R.J. in 't Veld: Bama: [kansen en bedreigingen](#)

M.C.E.J. Bronckers en G.A.V.C. Desmedt: [De invloed van de wto op het onderwijsbestel](#)

S.G. van der Lecq: [De markt voor onderwijs](#)